

SMJERNOST ARHITEKTONSKE KRITIKE

IVAN JURAS

Kako razumjeti arhitekturu na konstruktivan način u pluralističkom društvu, u labirintu različitih viđenja grada i zgrada, utilitarnosti i simbolike, pragme i duha, racionalnih misli i iracionalnih senzibiliteta? Kako razumjeti našu struku i kako se događa njeno kretanje i razvoj? Promjena ideja i rušenje materijalnosti logično je i s mnogo povijesnog rezona, ali nije bezazleno, i zato je formiranje objektivne, stručne, od svih prihvatljive kritike, iako nemoguća misija, ipak poželjna ambicija.

Ivan Juras u svom vrijednom radu pokušava i uspijeva, obilježava i pronalazi određene koordinate koje nam pomažu da probijemo blokadu kaotičnog polja arhitektonske kritike. Višeslojna arhitektura, arhitektura – umjetnost, arhitektura – znanost – predmet su Jurasove analize, koju gradi kroz neizmjerljivo mnogo zapažanja, raznolikih konstatacija iz knjiga, časopisa – stručnih, publicističkih i dnevnih, iz lepeze stavova ljudi, arhitekata graditelja, arhitekata teoretičara, filozofa, pisaca, kunsthistoričara, sociologa, novinara itd. itd. sve do nogometnog trenera. Malo je onih koji poznaju sva ta imena, što za samo čitanje i nije presudno – važne su misaone točke koje Juras selekcionira iz ove megapalete ljudi i stavova. Zadivljujućom upornošću slikara pointiliste, koji uzima male, točkaste količine boja i neumorno ih sklada na ogromnom platnu jedne buduće sinteze, Juras iz ogromne količine pročitana, viđenoga, doživljenoga i promišljenoga popunjava naše rupe u znanju, konsolidira teorijsku podlogu, ne bismo li i mi uspjeli jače aktivirati svoje razmišljanje i doputovati do nekih stabiliziranih uvjerenja i zaključaka.

Jurasov tekst se naoko čita lako, ali ga je ipak teško pročitati. Na neke se dionice treba vraćati, kod nekih se misli treba zaustavljati, ponekad se zazivlje objašnjenje riječi i pojmova, manje učestalih i više nepoznatih (primjerice: anteriornost, atraktori, dilatacione simetrije, hipotipoza, ekfrazza, sinkretički odnos, entropija). Određeni grafički i slikovni materijal svakako bi dobro došao da se lakše

putuje ovim zanimljivim, ujedno i jako ozbiljnim tekstom. Ovaj rad izaziva veliko poštovanje prema trudu i znanju autora koji tekstove neumorno čita, podcrtava, izvlači, otkriva, ne da bi nas oktroirano docirao niti zbnunjivao, već da bi oslobodio i potaknuo našu vlastitu mentalnu gimnastiku, te nas u konačnici doveo do nekih pozicija s kojih on misli da se naš problem može najbolje sagledati. Na temeljima prvog dijela, u kojem se pozicionira arhitektonska kritika, pojavljuju se teme našega svekolikog življenja, zagrebačkoga, jučer, danas, sutra.

Grad – lokalni, regionalni, nacionalni, europski ali i bjelosvjetski. Provincijalni gradić, nekada na margini mitleeuropskoj, u kojem se ipak razgovaralo na četiri jezika, postao je s vremenom metropola ljudi od Jadrana do Drave i Dunava, kao i onima koji su davno otplovili u daleke rudnike, tunele, na farme, pašnjake, u čeličane, na kočice, gradilišta, te njihovim nasljednicima u prostorima novog svijeta, ili su dio gastarbajterskog egzodusa sedamdesetih i poslije, i svih onih što u srcu, pamćenju ili imaginaciji nose ovaj grad, naš grad. Grad koji se boji i priželjkuje da bude milijunski želio bi ostati i povijesnomitologijski i modernofunkcionalistički, pri čemu se javljaju prijepori, nastaju problemi ljubavnoj ljubavnički brige za naš grad, nas i njih, plemenitog senzibiliteta našeg i njihovog devastirajućeg brutalizma, sukobi vremena prošlog i budućeg, konflikti forme i funkcije (konstrukciju se neopravdano zaobilazi). Ovaj grad mora (p)ostati naš grad, a ne postati njihov grad..., i tako to već traje godinama, desetljećima, sa spomenicima, zgradama, ambijentima. Ne odlaze i dolaze samo konjanici, već i građevni gabariti, stilska pročelja putuju, uklanjaju se, skrivaju i nestaju, da bi se opet pojavili i otvorili rasprave, danas ili sutra. Na trgu koji je promijenio već pet, šest imena i kojemu ni postojeći naziv nije stabiliziran, na lokaciji već točno stotinu godina, od 1911. cijela plejada naših najvećih arhitektonskih imena, od prvoga Huga Ehrlicha, do posljednjega Milana Šosterića, promišlja, crta, raspravlja i polemizira, gradi, kroti

i ruši jedan konstruktivistički skelet, Fabrisov disrespekt nastao kao navještenje novog doba, preprojektira i ponovno gradi i dograđuje, istina puževim tempom, uzvišeni sadržaj akademije muzike, ali s velikim izgledima na skorašnje manje ili veće (ne)zadovoljstvo nas i njih. Za sada je mirno i nema prosvjeda, no kada se priča zgotovi, kada se na povijesnom trgu pojave dugine boje reakcije neće izostati. Burno je bilo u Varšavskoj, gdje se 400 dana projektiralo, četiri godine prosvjedovalo, 800 dana gradilo te sada ostaju podijeljene naše i njihove emocije. Da bi se pronašao kakav takav konsenzus, suživot senzibiliteta naših i njihovih, da se napravi most između nas i njih, pomaže stručna kritika, što nastaje na kritičkom osvrtu i pregledu kritika kako to u svom radu elaborira Ivan Juras.

“Rasprava oko uređenja Trga Republike“, rasprava “Povratak spomenika Bana Josipa Jelačića“, tema „Redizajn naslijeđene arhitektonske forme“ o interpolacijama u blokovima Donjega grada, pitanja „Kakav urbani dizajn“, “Da li rekonstruirati Tomislavov dom na Sljemenu“, “Zagrebački salon kao promenade arhitekture, stanja stvari” – sve su to teme naših rasprava, naše podijeljivosti – stručne, elitističke i općegrađanske, populističke, a ujedno i poglavlja u ovome vrijednome Jurasovom radu. Njihova pažljivo izčitana elaboracija dobra je pouka i pravi put za konačni zaključak onima koji lakše prihvaćaju i lakše se daju nagovoriti, odnosno važno polazište za one koji su stvoreni da uvijek sumnjaju.

Svaki ovakav rad i njegov autor imaju problema da ga nepovjerljivi čitalac teže prihvaća, uz bojazan da su to puka razmišljanja i konstrukcije beztežinskog teoretičara. U ovom slučaju, međutim, riječ je o kompletnoj arhitektonskoj ličnosti koja ne samo što sa strašću znanstveno istražuje, piše i objavljuje, već također crta, projektira i gradi (kada to sve stigne?). Jurasova kompletnost daje ozbiljan kredibilitet onome što je ovdje analizirano i napisano!

Posljedica čitanja, razmišljanja i promišljanja ovoga Jurasova rada je stvaranje ne samo želje, već i određenog teorijskog okvira,

sistema za jednu bolju arhitekturu – ovdje u nas, sada i sutra.

> Prof.dr.sc. Lenko Pleština D.I.A.